

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Козулін В.В.

Науковий керівник: Галуцьких Н.А., к.е.н., доц.
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

В статті проаналізована податкова політика зарубіжних країн в посткризовий період, інструменти, за допомогою яких вона реалізується та її вплив на подальший розвиток економік цих країн.

Ключові слова: податкова політика, фіскальне регулювання економіки, антикризове стимулювання, податкові надходження.

Актуальність теми дослідження. Виходячи із природи економічних криз, головною метою антикризових перетворень й одночасно умовою стійкого розвитку економіки є регулювання процесів змін елементів і взаємозв'язків економічної системи в напрямку забезпечення їхньої синхронізації й збалансованості. Провідна роль у рішенні цього завдання приділяється державному регулюванню. В руках держави зосереджені діючі важелі впливу на процеси, що протікають в економічній системі й за її межами.

Сучасна фінансово-економічна криза висуває на передній план проблему доцільності та глибини антикризового податкового регулювання в рамках коригування національної податкової політики.

Податкова політика – один із багатьох, але найважливіших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси. Це є наслідком постійно зростаючої ролі держави в економіці та суспільному житті, що постійно потребують певних фінансових ресурсів. У розвинутих країнах світу рівень перерозподілу ВВП через податки є дуже суттєвим, а тому податкові інструменти здійснюють значний вплив на економічний розвиток як окремого ринкового агента, так і держави в цілому.

Мета роботи – на підставі дослідження податкової політики зарубіжних країн проаналізувати шляхи фіскального регулювання економіки в посткризовий період.

Податкова політика держави як сукупність правових, економічних і організаційних заходів держави у сфері оподаткування визначається ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом інтеграційних процесів, що відбуваються у світо господарських зв'язках. Врахування останнього фактора обумовлено тим, що важливою ланкою процесу економічної інтеграції, особливо на сучасному етапі його розвитку, стало зближення національних податкових систем.

Світова фінансова криза зачепила різні сфери суспільного життя, у тому числі і негативно вплинувши на податкову систему. Зниження ділової активності та обсягів промислового виробництва, призупинення багатьох інвестиційних проектів, загальне скорочення фонду оплати праці призвело до зменшення податкової бази і відповідних податкових надходжень, як загалом, так і в тій чи іншій мірі за окремими видами податків.

У подібних ринкових умовах суттєвого значення набуває ефективна податкова політика, через яку акумулюються фінансові ресурси для забезпечення суспільних потреб, а також здійснюється регулювання економічних відносин. Вона визначається певним ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом тенденцій у світовій економіці.

Основними наслідками здійснених на рубежі ХХ-ХХІ ст. досить радикальних змін у податковій області стали наступні.

По-перше, істотне скорочення податкового тягаря для крупних компаній і груп населення з високими доходами (граничні ставки податків на прибуток і доходи фізичних осіб були знижені практично вдвічі). Так, якщо в США в 1981 р. при оподаткуванні доходів фізичних осіб використовувалася прогресивна шкала з 16 ставок, які варіювалися від 14 до 70% (за максимальною ставкою обкладалися доходи, що перевищували 108 300 дол.), то до 1990 р. залишилися вже тільки дві ставки – 15 і 28%, при цьому остання діяла для доходів понад 18 450 дол. Для доходів індивідуальних платників податків, отриманих в 2009 р., в США застосовується шість ставок індивідуального прибуткового податку (від 10 до 35%), причому за максимальною з них обкладалися доходи понад 372 900 дол. [3].

По-друге, зміщення акцентів з оподаткування інвестиційних доходів на оподаткування споживання (зниження основних прибуткових податків супроводжувалося зростанням податків на споживання, таких як ПДВ, акцизи, податки з продажів). Досить показовим у цьому зв'язку досвід Естонії, в якій нерозподілений прибуток компаній в 2009 р. не обкладався податками, в той час як податок на розподілені з прибутку дивіденди становив 20% [1].

По-третє, популярність концепції «ефективного уряду», в рамках якої держава змінює пріоритети в галузі регулювання з прямого втручання та перерозподілу доходів (фіскальна роль податків) на активізацію механізмів стимулювання, регламентування та саморегулювання, підтримуваних помірною державних витрат (роль податків як непрямих регуляторів).

Разом з тим навряд чи можна судити про істотну зміну загального податкового тягаря в ході перетворень ХХ-ХХІ ст. (статистика по країнам ОЕСР, навпаки, свідчить про зростання середнього показника частки податкових надходжень у ВВП з 29,4% в 1985 р. до 36,1% в 2000 р. і 35,9% в 2008 р.). Навпаки, неоконсервативні податкові реформи запустили деструктивний механізм росту диференціації доходів населення, а «дружня робота з платниками податків» податкових органів в умовах загострення міжнародної податкової конкуренції сприяла зростанню популярності не тільки міжнародного податкового планування, а й різних зловживань в сфері сплати податків.

Глобальна економічна криза виражалася в падінні темпів промислового виробництва та економічного зростання, скорочення доходів компаній і населення, спаді споживання, збільшення числа безробітних, відбулося істотне скорочення податкових надходжень урядів.

Наприкінці весни 2010 р., коли на тлі масованих програм антикризового стимулювання стали помітні перші ознаки оздоровлення національних економік, криза найбільш гостро проявила себе у сфері державних фінансів, що дозволило виділити її нову фазу, пов'язану із зростанням дефіцитів державних бюджетів і рівня державного боргу.

Одним з основних пояснень подібної ситуації, на наш погляд, є масштабний пакет фіскальних стимулів національним економікам з боку держави для подолання негативних наслідків кризи. Таблиця 1 дає уявлення про обсяги відповідної державної антикризової підтримки в провідних країнах та регіонах світу. Очевидно, що в умовах скорочення податкових надходжень на тлі падіння прибутків і доходів компаній (це було характерно для всього 2009 р.), а також через включення в пакет заходів держпідтримки податкових стимулів це привело до істотного зростання дефіцитів бюджетів та рівня державного боргу. При цьому країни з найбільш масштабними програмами держпідтримки виявилися у світових лідерах рейтингу відповідних негативних показників стану державних фінансів. Зокрема, обсяг допомоги, наданої державою економіці, оцінюється в 84% ВВП в

Ірландії і в 81,8% ВВП - у Великобританії. Сукупний обсяг коштів, витрачених Японією на боротьбу з кризою, склав близько 1,5 трлн дол. [2].

Зокрема, загальна сума держпідтримки економік провідних країн світу (включаючи Євросоюз в цілому) вже до кінця 2009 р. склала астрономічну цифру в 14 трлн. дол.

Таблиця 1

Аналіз скорочення податкових надходжень за 2009 - 2010 рр.. в провідних країнах світу (% від ВВП)

Країна/регіон світу	2009 р.	2010 р.	Сумарна зміна податкових надходжень за період 2009-2010 рр. (% ВВП)
	Скорочення податкових надходжень (в % від ВВП)	Скорочення податкових надходжень (в % від ВВП)	
США	0,9	1,2	2,1
Євросона	0,3	0,3	0,6
Японія	0,1	0,1	0,2
Азія (за виключенням Японії)	0,1	0,1	0,2
Інші країни Великої двадцятки	0,5	0,1	0,6
Всього (за паритетом купівельної спроможності)	0,4	0,4	0,8

Джерело: [3].

В умовах подолання наслідків світової фінансової кризи уряди зарубіжних країн виробляють чіткі і ефективні інструменти податкової політики та податкового регулювання, здатні мінімізувати податкове навантаження на підприємства державного сектора і приватного бізнесу.

Кожний метод здійснення податкової політики базується на певних інструментах. До таких інструментів можна віднести такі: податкові ставки, податковий кредит, податкові преференції і пільги, податкові стимули і санкції, податкову амністію і податкові канікули, формування податкової бази, встановлення об'єктів і суб'єктів оподаткування тощо.

В умовах світової фінансової кризи податкова політика стає більш гнучкою, адаптованою до змін економічного розвитку, потреб і умов забезпечення ефективної діяльності, активізації інвестиційної та інноваційної діяльності ринкових суб'єктів.

Література:

1. Дмитренко Г.В. Податкова система Європейського Союзу / Г.В.Дмитренко // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2010
2. Економічні наслідки світової фінансової кризи // Рейтингове агентство «Кредит – Рейтинг». - [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analytical-articles/12910>.
3. Статистична інформація / [Електронний ресурс] / Світовий банк. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>.